

УДК 371.212.3

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2022.37.11647>

РОЗВИТОК ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІДРОДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Катерина Кришінець-Андялошій

*Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, Мукачево, Україна, UA–89600*

Обґрунтовано особливості розвитку закладів загальної середньої освіти в Україні наприкінці ХХ ст. Наголошено, що в цей період відбуваються значні освітні перетворення, які для української освіти ознаменувалися загальною професіоналізацією шкільної освіти для підготовки кваліфікованих працівників у різних сферах виробництва, просуванням демократичних підходів до застосування педагогічних інновацій (педагогіка співробітництва, пріоритетність високогуманних відносин у педагогічних і учнівських колективах на основі індивідуальних особливостей кожного, взаємної довіри, поваги і любові, розумної вимогливості, організації освітнього процесу з урахуванням творчого засвоєння соціального досвіду і сучасної культури). Визначено, що відбувалося удосконалення теоретичних положень, спрямованих на розробку принципів і закономірностей освітньої системи з використанням технологій моделювання. Школу (заклад освіти) розглянуто як цілісний живий організм, у якому все взаємопов'язане, як феномен педагогічної реальності, а важливою функцією закладу освіти є виховання особистості.

З'ясовано, що наприкінці ХХ ст. активно розвивалися прогресивні ідеї розвитку закладів загальної середньої освіти: інтенсифікація творчої думки щодо перспективного розвитку загальної середньої освіти в умовах розбудови української державності, творення національної державної освітньої політики; активізація участі в реформуванні, крім науковців та освітян, громадсько-педагогічних і культурних діячів із метою формування національної системи освіти; відродження української школи на основі європейських цінностей, інноваційних принципів.

Схарактеризовано і проаналізовано нормативно-правові джерела, зокрема концепції, які створили синергетичний вплив на розвиток змісту освіти, на формування різних типів закладів освіти, системи управління загальною середньою освітою.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, типи закладів освіти, функції закладу освіти, освітня політика.

Постановка проблеми. З появою формальної освіти в кожній країні періодично виникало питання розвитку закладів освіти та освітньої сфери. Історично найчастіше виникало питання особливостей розвитку загальної середньої освіти, що обумовлено: *по-перше*, порівняно з іншими ступенями розвитку загальної середньої освіти відрізняється найбільшою

різноманітністю вирішуваних соціально-економічних завдань; *по-друге*, школа є головним елементом у структурі освіти, будучи єдиним освітнім інститутом, через який проходять усі громадяни; *по-третє*, діяльність школи спрямовано на освіту громадян у період становлення їхньої особистості. Завдяки школі суспільство передає накопичений культурний досвід поколінням та зберігає свої цінності. Вона формує тип особистості та суспільства загалом, а тому розуміння того, як розвивається і що потрібно для її продуктивного вдосконалення, має неминучу актуальність.

Звернімо увагу на науковий аналіз найрізноманітніших аспектів розвитку закладів загальної середньої освіти наприкінці ХХ ст. в умовах відродження незалежності України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему розвитку закладу загальної середньої освіти та формування у них освітнього середовища у різних аспектах відображено у наукових працях педагогів минулого та сучасності. Фундаментальними для нашої проблеми є праці вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких як: О. Адаменко, Ш. Амонашвілі, Л. Березівська, І. Бех, І. Зязюн, Л. Карпова, М. Касьяненко, О. Киричук, Н. Кічук, Н. Красножон, В. Кремень, Л. Кузнецова, Т. Литньова, Х. Лийметс, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Савченко, В. Сухомлинський та ін.

На сучасному етапі завдання розвитку освіти визначають у нормативних документах. Насамперед, у “Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти” (2011) [5]; Концепції Нової української школи (2018); “Стратегії розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 р.” (2019) [16]; законі України “Про повну загальну середню освіту” (2020) [6].

Вивчення освітніх реформ і розвитку загальної середньої освіти, зокрема закладів загальної середньої освіти, є актуальним в історико-педагогічному контексті, оскільки дає можливість простежити розвиток школи від минулого через сьогодні до майбутнього. Воно потрібне для розуміння сучасної організації та визначення тенденцій зміни освіти у міжнародному аспекті для налагодження оптимальної стратегії подальшого розвитку національної освіти.

Мета статті – обґрунтувати особливості розвитку закладів загальної середньої освіти в умовах відродження незалежності України (наприкінці ХХ ст.).

Наголосимо, що в розвитку закладів загальної середньої освіти у період першого десятиліття незалежності України (1991–2000) відбувалися кардинальні зміни. Відкривалися нові горизонти розвитку української освіти. Освіту проголошено пріоритетом соціально-економічного зростання, активізовано громадсько-педагогічну думку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що кінець 80-х –початок 90-х років ХХ ст. дослідники визначають як період значних освітніх перетворень, які для української освіти ознаменувалися загальною професіоналізацією шкільної освіти для підготовки кваліфікованих працівників у різних сферах виробництва, запровадження 11-річної загальноосвітньої професійної школи з початком навчання дітей у шість років. У змісті освіти відбулися такі зміни: збільшення кількості годин на трудове навчання та практику, вивчення предметів гуманітарного циклу; активізація підручникотворення; уведення нових курсів “Етика і психологія сімейного життя”; “Основи інформатики та обчислювальної техніки” та ін. В організації освітнього процесу відбулися такі позитивні зрушення, як відкриття навчально-виробничих комбінатів; запровадження уроків профорієнтації у початковій і восьмирічній школі тощо [2, с. 275–277].

Актуальним у цей період стало просування демократичних підходів до застосування педагогічних інновацій: розвиток педагогіки співробітництва, яка проєктувала гуманістичний напрям, що полягає в пріоритетності високогуманних відносин у педагогічних і учнівських колективах на основі врахування індивідуальних особливостей кожного (взаємна довіра, повага і любов, розумна вимогливість, турбота про всебічний розвиток кожного), “організації навчально-виховного процесу з урахуванням творчого засвоєння соціального досвіду і сучасної культури за основними видами діяльності, індивідуалізація і диференціація навчання, формування творчого колективу учнів, співробітництво педагогічного, учнівського колективів, сім’ї, громадськості” [8, с. 9].

Н. Красножон [11], Л. Кузнєцова [13], дослідники історії закладів освіти і реформування освітньої системи, визначаючи особливості загальноосвітньої школи в умовах національного відродження з історичного погляду, наголошують на політичних передумовах становлення національної освітньої системи як складової діяльності громадсько-політичних організацій та державних органів, на результатах діяльності закладів загальної середньої освіти в умовах національного відродження України у цей період.

На початку 90-х років ХХ ст. на сторінках освітньо-педагогічної періодики проводилося обговорення ідей розвитку української загальноосвітньої школи. Висловлювали думки щодо умов відродження національної самобутності української школи, визначали завдання, які були основоположними для реалізації принципів суверенності, демократизації освітнього середовища, автономності закладу загальної середньої освіти у виборі форм і методів навчання та виховання учнів, урахування і розвитку їхніх індивідуальних здібностей, нахилів, талантів. Головна мета школи – формування та розвиток особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією і національною свідомістю [4, с. 3].

У контексті активізації педагогічних пошуків проводили реформування за головними напрямками: удосконалення законодавчого забезпечення; відродження національно-патріотичного духу української школи; формування національного компонента в змісті освіти. Основою реформи української школи стали інноваційні принципи (національний, демократичний, принципи деполітизації, гуманізації та гуманітаризації, однакового доступу до здобуття освіти, наступності, неперервності та багатоманітності освіти, науковий, світський) [1, с. 54–58].

Як засвідчують наукові джерела [2; 4; 15], в цей період відбувається удосконалення теоретичних положень, спрямованих на розробку принципів і закономірностей освітньої системи з використанням технологій моделювання. Школу (заклад освіти) розглядали як цілісний живий організм, у якому все взаємопов'язане, як феномен педагогічної реальності. Освітня система за таким підходом включає: *цілі*, для яких створюється заклад освіти; *спільна діяльність* педагогів і учнів, спрямована на реалізацію цих цілей; *самих людей як суб'єктів діяльності*; виховуюче *середовище*; ціннісні *орієнтації* і моральні *орієнтири*, які визначають духовну єдність і характер поведінки.

Л. Березівська наголошує, що “основна парадигма шкільних змін – школа праці з обов'язковою професіоналізацією поступилася іншій – школі навчання, яка мала давати міцні знання. Зміни відбувалися у структурі, змісті освіти, на рівні розробки методів, організації освітнього процесу” [2, с. 276] (рис. 1).

У структурі	У змісті освіти	На рівні розробки методів	В організації освітнього процесу
<ul style="list-style-type: none"> • запровадження загальної обов'язкової середньої 10-річної освіти; • запровадження факультативних занять, спеціалізованих шкіл та інтернатів фізико-математичного й природничого профілів. 	<ul style="list-style-type: none"> • формування змісту освіти з метою підвищення якості навчально-виховного процесу на основі відповідності науково-технічному розвитку, ідеологічному світогляду, поєднання формальної та матеріальної концепцій освіти. 	<ul style="list-style-type: none"> • навчання для активізації самостійної, пізнавальної активності учнів, творчого мислення й удосконалення уроку. 	<ul style="list-style-type: none"> • запровадження нових технічних засобів і програмованого навчання; посилення контролю за діяльністю школи; • поліпшення матеріально-технічної бази школи.

Рис. 1. Напрями і зміст трансформацій у шкільній освіті в Україні наприкінці ХХ ст. (за Л. Березівською)

На І з'їзді педагогічних працівників України (1991) схвалено Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). Для загальної середньої освіти конкретизовано завдання, визначено напрями та принципи розвитку. В документі окремими положеннями визначено структуру шкільної освіти: від однотипної до різнотипної, можливість здобуття загальної середньої освіти в тріступеневій системі загальноосвітніх навчально-виховних закладів: початковій школі (І ступінь), основній школі (ІІ ступінь), старшій школі (ІІІ ступінь), створено концептуальні підходи щодо функціонування різних типів загальноосвітніх навчально-виховних закладів: школи нового типу (гімназії, ліцеї, спеціальні заклади для обдарованих дітей, школи (класи) із поглибленим вивченням окремих предметів, навчально-виховний комплекс, недільні, приватні школи тощо), загальноосвітні школи-інтернати, зорієнтовані на спеціалізовану поглиблену підготовку з технічного, гуманітарного, спортивного, художньо-естетичного та інших напрямів, а також відкриття при цих школах окремих класів для обдарованих дітей тощо.

Відповідно до закону "Про освіту" (1991), сформовано єдину структуру системи освіти, що включала: дошкільне виховання; загальну середню освіту; професійну освіту; вищу освіту; післядипломну підготовку (стажування, клінічна ординатура); аспірантуру; докторантуру; підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів; позашкільне навчання та виховання; самоосвіту.

Освітній системі, як і кожній соціальній системі, притаманні норми, спрямовані на її збереження, розвиток, активізацію, функціонування і удосконалення. У цей період науковці розробили і визначили її структуру, закономірності створення, функціонування і розвитку, оцінку ефективності і результативності. Поняття "освітня система" є відображенням особливості цілісності і процесу навчання, і процесу виховання. Важливою функцією освітніх систем є забезпечення умов для особистісного розвитку дітей і дорослих – створення розвиваючого простору як середовища, механізмом організації якого є педагогічний вплив, спільна творча діяльність дорослих і дітей.

Дослідники наголошують, що в 90-х роках ХХ ст. важливою функцією закладу освіти стає виховання особистості, а освіту розуміють як одну зі сфер життєдіяльності учнів (головна), одну із умов реалізації цієї функції (основна) [3, с. 172; 9, с. 16]. Методологічною основою освітнього процесу в закладі загальної освіти став підхід Х. Лійметса, естонського дидакта, суть якого визначають так: виховання – це цілеспрямоване управління процесом розвитку особистості. Логіка, за якою створюється освітньо-виховна система, структурована таким способом: об'єкт освітньо-виховної системи – цілісна особистість, що включає блоки цілей сукупного суб'єкта діяльності, сукупності відношень виховуючого середовища, управління; цілі визначають

образ освітньої системи, контури, а через блок діяльності і спілкування забезпечується досягнення цілей.

Варто зазначити, що 1982 р. Х. Лійметс видав наукову працю “Розвиток особистості школяра й інтегральна дидактична система”, розробив так звану “інтегральну дидактику”, суть якої полягає в тому, що школа в тій чи іншій формі повинна контролювати більшу частину часових ресурсів дітей, щоб у майбутньому вони могли стати повноцінними членами суспільства [14].

Х. Лійметс показав, що дидактична теорія, орієнтована лише на інтелектуальний розвиток, не повною мірою відображає процес формування цілісної особистості. Тільки навчальна діяльність створює умови виникнення інтегральних якостей особистості, які дають можливість випускникам школи успішно включитися у соціальне життя. Х. Лійметс характеризував свою концепцію як дидактичну систему, що об’єднувала філософські, соціологічні та психологічні знання, трактував виховання як “взаємодію вихованця та вихователя, у якому створюються сприятливі умови для управління особистістю учня” [14, с. 28].

На основі аналізу багатьох наукових джерел (Л. Карпова [9], С. Смолюк [15] та ін.) нами встановлено, що в 90-х роках ХХ ст., було передбачено оновлення змісту освіти. Позитивними тенденціями були свобода вибору у формуванні альтернативних навчальних планів, різноманітність типів шкіл, інтеграція предметів, поява авторських шкіл і підручників.

Наприкінці ХХ ст. в українському освітньому просторі перетворення в середній школі відбувалися в умовах входження до європейського освітнього простору на основі принципів гуманізації та гуманітаризації освіти, практицизму, диференціації та індивідуалізації навчання й виховання і на цій основі розвитку особистості, спрямування на загальнолюдські та національні духовні цінності тощо, а на моделювання освітнього розвивального середовища вплинули інформаційно-комунікаційні технології і людиноцентричні концепції [15, с. 16].

Л. Карпова в науковій праці “Теоретико-методичні засади створення освітньо-розвивального середовища в спеціалізованих закладах загальної середньої освіти для обдарованих дітей” акцентує увагу на концептуальних засадах діяльності закладів загальної середньої освіти наприкінці ХХ ст., наголошуючи, що “головною ідеєю розвитку освітніх закладів була необхідність створення такого освітньо-розвивального середовища, яке б відповідало вимогам інноваційності, забезпечувало полісуб’єктну взаємодію його учасників, вимоги з удосконалення компетентностей педагогів задля того, щоб гарантовано забезпечити формування в учнів ключових компетентностей” [9, с. 22].

Варто відмітити законодавчу базу щодо розвитку закладів загальної освіти наприкінці ХХ століття.

У цей період розроблено і затверджено чимало концепцій, які створили синергетичний вплив на розвиток змісту освіти, формування типології закладів освіти, системи управління загальною середньою освітою: “Концепція середньої загальноосвітньої школи України” (1991); “Концепція національного виховання” (1994); “Концепція національного художнього виховання дітей, учнівської та студентської молоді в умовах відродження української національної культури” (1995); “Концепція становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості” (1996); “Концепція державного стандарту загальної середньої освіти України” (1996); “Концепція неперервної екологічної освіти та виховання в Україні” (1996) та ін.

Для загальної середньої освіти в Україні наприкінці ХХ ст. це означало упорядкування системи поглядів з питань розвитку закладів освіти, вироблення позицій щодо організації та функціонування освітніх установ.

Систематизація і регулювання діяльності закладів освіти різних типів виконувалися на основі положень, зокрема “Положення про середню загальноосвітню школу України” (1991); “Положення про групи продовженого дня у загальноосвітніх школах” (1991); “Тимчасове положення про гімназію” (1992); “Тимчасове положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти” (1992); “Тимчасове положення про ліцей”, “Тимчасове положення про приватний середній загальноосвітній заклад в державній системі освіти” (1992); “Тимчасове положення про середню загальноосвітню школу України” (1992); “Тимчасове положення про гімназію” (1992) та ін.

Було розроблено і затверджено низку правових актів, які встановлювали правила щодо організаційних, науково-технічних, технологічних, фінансових та інших спеціальних сторонах діяльності та відносин установ, закладів, підприємств, службових осіб. Насамперед це стосується інструкцій – керівних вказівок, детальних настанов, зведеннях правил для виконання освітньої діяльності. Інструкції в галузі освіти означають документ, що містить норми і правила, які регулюють порядок і умови виконання освітньої діяльності, а також норми, що визначають порядок і умови реалізації нормативних актів, виданих вищим органом управління. Зокрема, такими були “Інструкція про порядок прийому учнів до загальноосвітніх навчально-виховних закладів на конкурсній основі” (1994); “Інструкція про порядок прийому учнів до загальноосвітніх навчально-виховних закладів на конкурсній основі” (1995); “Інструкція про організацію та діяльність гімназій” (1995) тощо.

Кінець 90-х років ХХ ст. ознаменувався принципово новим осмисленням усіх складових загальної середньої освіти як соціальної інституції та цілісної системи. У законі України “Про загальну середню освіту” (1999) чітко зазначалось, що метою шкільної освіти є розвиток особистості – “інтелектуальний, соціальний і фізичний”, а основою реалізації цілей – багатокомпонентний зміст. Спроектовано перехід до нової структури школи з 12-річним терміном навчання з визначенням пріоритетності завдань та етапності їх виконання. Змінено систему оцінювання, анонсовано профільність старшої школи, що змінило погляди на проблему стандартизації змісту [5]. У 2000 р. було прийнято постанови “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання”, “Про затвердження 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти”, які стали першим кроком реалізації докорінного реформування української шкільної освіти.

Аналіз наукових джерел, нормативних актів і законодавчих документів засвідчив появу таких прогресивних ідей щодо розвитку закладів загальної середньої освіти наприкінці ХХ ст.: інтенсифікація творчої думки щодо перспективного розвитку загальної середньої освіти в умовах розбудови української державності, творення національної державної освітньої політики; активізація громадсько-педагогічної діяльності науковців та освітян, культурних діячів, що забезпечило створення освітніх закладів нового типу; впровадження європейських цінностей, що давало поштовх до відродження української школи. В. Кремень визначив основні здобутки розбудови національної системи освіти та демократизації освітньої галузі в цей період, а саме: розроблення нової законодавчої бази, створення вітчизняних підручників і педагогічної преси, оновлення змісту освіти, варіативність мережі навчальних закладів та освітньо-професійних програм тощо [12, с. 54].

Висновки. Аналіз основоположних національних нормативно-правових документів, авторських індивідуальних і колективних концепцій перспективного розвитку української школи в умовах національного відродження України свідчить про те, що державна освітня політика цього періоду спрямовувалася на формування національної системи загальної середньої освіти. Її провідними принципами стали такі: пріоритетність розвитку особистості, національної спрямованості освіти та важливість громадського самоврядування. В історії загальної середньої освіти незалежної України – це перший досвід національного законотворення й перші спроби реалізації основних законодавчих документів у освітній діяльності. В цей період почалося інтенсивне впровадження в навчальний процес розвивальних освітніх стратегій, формування ідеалів виховання особистості на засадах загальнолюдської та національної культури.

Перспективами подальших досліджень є історико-педагогічні умови розвитку закладів загальної середньої освіти в Україні та стратегії освітньої політики на початку XXI століття.

1. *Березівська Л. Д.* Державна політика щодо диференціації організації та змісту шкільної освіти в Українській Радянській Соціалістичній Республіці у період “відлиги” (друга половина 50-х років–1964 р.). Рідна школа. 2014. № 1/2. С. 54–60.

2. *Березівська Л. Д.* Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX століття : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2009. С. 275–407.

3. *Волкова Н. П.* Педагогіка. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.

4. *Гончаренко С. У., Мальований Ю. І.* Про принципів положення концепції національної середньої загальноосвітньої школи. Радянська школа. 1990. № 10. С. 3–5.

5. Закон України “Про загальну середню освіту”. 1999. URL : <https://zakon.rada.gov>.

6. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

7. *Карпова Л.* Теоретико-методичні засади створення освітньо-розвивального середовища в спеціалізованих закладах загальної середньої освіти для обдарованих дітей : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки ; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. 529 с. URL : http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Rada/D_64_053_04/karпова

8. *Касьяненко М. Д.* Педагогіка співробітництва : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1993. 320 с.

9. *Киричук О. В.* Концепція організації навчально-виховного процесу в школі розвитку. Рідна школа. 1994. № 6. С. 15–18.

10. Концепція Нової української школи. 2018. URL : <https://mon.gov.ua>

11. *Красножон Н. Г.* Загальноосвітня школа України в контексті суспільно-політичного життя (1943–1953 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 17 с.

12. *Кремень В. Г.* Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Київ : Грамота, 2003. 216 с.

13. *Кузнєцова Л. В.* Загальноосвітня школа України в умовах національного відродження. Кінець 80-х–початок 90-х років (історико-політичний аспект) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1993. 25 с.

14. Лийметс Х. Й. Групповая работа на уроке. Москва : Знание, 1975. 64 с.

15. Смолюк С. В. Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ–початок ХХІ ст.) : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 18 с.

16. Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року. 2019. URL : https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnihtsinyuvan_UTSOYAO.pdf

17. Управління загальноосвітніми навчальними закладами як активними системами: моделі та механізми : монографія / за наук. ред. Л. Калініної. Київ : Педагогічна думка, 2018. 224 с.

Стаття: надійшла до редколегії 02.05.2022

доопрацьована 16.05.2022

прийнята до друку 04.06.2022

DEVELOPMENT OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF THE REVIVAL OF UKRAINIAN INDEPENDENCE

Kateryna Kryshinets-Andyaloshiy

*Mukachevo State University,
Uzhhorodska, Str., 26, Mukachevo, Ukraine, UA–89600*

The article substantiates the particular features of the development of general secondary education institutions in Ukraine at the end of the twentieth century. It is emphasized that during this period there were significant educational transformations, which were marked by general professionalization of secondary education aimed at training qualified workers in various fields of industry, the promotion of democratic practices in the use of educational innovations (pedagogy of cooperation, the priority of humane relations in teaching and student groups based on individual characteristics of each person, mutual trust, respect and love, reasonable demands, organization of the educational process on the basis of creative acquisition of social experience and modern culture).

It is determined that the improvement of theoretical concepts were aimed at developing the principles and laws of the educational system using modeling technologies. The school (the educational institution) is considered to be an integral living organism, a phenomenon of pedagogical reality, which is interrelated and possesses an important function to educate the individual.

It is clarified that at the end of the twentieth century, progressive ideas regarding the development of general secondary education institutions were actively developing. They

concerned the prospective development of general secondary education in the context of the development of Ukrainian statehood; the creation of a national state educational policy; activation of wider participation in educational reform of public, pedagogical and cultural leaders in order to form a national education system; revival of the Ukrainian school on the basis of European values and innovative principles.

The author characterizes and analyzes the normative legal sources, in particular the concepts that had a synergistic effect on the development of education curricula, on the formation of different types of educational institutions, and the system of management in general secondary education.

Keywords: institution of general secondary education, types of educational institutions, functions of an educational institution, educational policy.